

Konferencia Knižnice 2015



Konferencia, organizovaná Slovenskou asociáciou knižníc (SAK) s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR (MK SR), sa konala od 29. 9. do 30. 9. 2015 v Liptovskom Jáne v hoteli Sorea Máj. Organizačne bola rozčlenená do 6 hlavných tematických blokov, ktoré sa zaoberali aktualitami z oblasti legislatívy, projektov, elektronických databáz, katalogizácie, bibliografie a verejných knižníc. Hoci sú všetky príspevky, ktoré odznali na konferencii z hľadiska sledovania vývoja v oblasti knižnično-informačnej vedy prínosné, rozhodli sme sa venovať dvom oblastiam, ktoré prinášajú alebo prinesú najviac zmien, ktoré sa dotýkajú všetkých typov knižníc. Zamerali sme sa na legislatívne zmeny a na novinky v katalogizácii.

PhDr. Daniela Gondová vo svojom príspevku venovanému **Stratégii rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020** po stručnom náčrte historického vývoja a význame legislatívneho dokumentu rozobrala obsahovú štruktúru novej stratégie, ktorá sa skladá z 3 základných zložiek: *ľudia, fondy a služby*. V prípade *ľudí* sa legislatívny dokument sústreďuje na vzdelávanie verejnosti, vybraných cieľových skupín a v neposlednom rade aj knižnično-informačných pracovníkov i na budovanie knižníc ako centier formálneho alebo neformálneho vzdelávania. Z hľadiska *fondov* sa v stratégii vyzdvihuje budovanie fondov a poskytovanie informácií vo verejnom záujme, digitalizácia spolu so sprístupňovaním a archiváciou digitálnych dát, ochrana i bezpečnosť klasických alebo historických fondov. *Služby* sú zamerané najmä na podporu rozširovania ponuky služieb, virtuálne sprístupňovanie dokumentov, virtuálnu komunikáciu s používateľmi a služby šité na mieru konkrétnym používateľom alebo skupinám, zlepšenie stavebno-technických podmienok ovplyvňujúcich poskytovanie služieb, vytvorenie vhodného legislatívneho a metodického rámca pre poskytovanie služieb. V poslednej časti príspevku prednášajúca rozoberala aktuálnu situáciu z hľadiska gestorstva a finančného zabezpečenia projektov, pričom do pozornosti knihovníckej verejnosti dáva autorka fakt, že v súčasnosti nemáme z hľadiska dotačného systému Ministerstva kultúry SR samostatne vyčlenený rozpočet pre knižnice v rámci podprogramov, ako to bolo v minulosti, ale financie pre knižnice spadajú do Fondu pre podporu umenia (Zákon č. 284/2014 Z. z. Fond na podporu umenia), kde nie je jasne stanovené prerozdelenie financií pre jednotlivé sektory. Ústredná knižničná rada preto poslala ministrovi MK SR výzvu o nápravu tejto situácie.

Zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a čiastočne aj problematika povinných výtláčkov boli hlavnou témou príspevku **Platná legislatíva a jej dosah na slovenské knižnice** od Mgr. Moniky Lopušanovej. Na začiatku autorka prednášky stručne zdôvodnila potrebu nového knižničného zákona a niektoré špecifiká formulácií v zákone (napr. prečo nie sú vymenované konkrétne knižnice v texte zákona). Ďalej sa už bližšie venovala zmenám oproti predchádzajúcemu zákonu o knižniciach, pričom postupovala po jednotlivých zmenených častiach zákona, t. j. Predmet úpravy a pojmy, Práva a povinnosti zriaďovateľa/zakladateľa, Práva a povinnosti knižnice, Knižničný systém, Odborné knižničné činnosti, Vývoz a dovoz historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu, Sankcie. Z viacerých dodatkov a zmien ďalej spomíname len vybrané. V zákone je špecificky uvedené, že zriaďovateľ môže požiadať o odborné usmernenie knižnicu s celoštátnou metodickou pôsobnosťou, ktorých zoznam je uvedený v prílohe zákona. Tiež môže určiť v prípade akademických knižníc, školských knižníc a špeciálnych knižníc, rozsah a podmienky prístupu verejnosti k fondu týchto knižníc. Knižnice sú oprávnené vďaka zákonu spracovávať osobné údaje bez súhlasu dotknutej osoby, t. j. majú právo evidovať osobné údaje svojich aktívnych používateľov. Predĺžili sa tiež termíny vykonania komplexnej revízie fondu. Trvalý vývoz historických knižničných dokumentov a fondov je podľa zákona zakázaný a trestaný finančnými sankciami. Prednášajúca poskytla informáciu o tom, že Ministerstvo kultúry SR plánuje vypracovať výkladové usmernenie k zákonu. V druhej časti príspevku autorka rozoberala stav zákona zameraného na povinné deponáty periodických publikácií, neperiodických publikácií a audiovizuálnych diel, ktorý bol pripravovaný už v roku 2011, ale potom neprešiel v Národnej rade SR. Rozširoval povinnosť odovzdať povinný výtláčok (deponát) aj na publikácie verejne šírené sprístupňovaním verejnosti z územia Slovenskej republiky, teda sprístupňované online, pričom by sa vyžadovalo umožnenie prístupu na prevzatie dokumentu. Ďalej prednášajúca spomínala konkrétne počty pre rôzne náklady a typy dokumentov pre konkrétne knižnice s archivačnou funkciou.

Nový Autorský zákon č. 185/2015 Z. z. platný od 1. 1. 2016 rozoberala v prednáške **Autorský zákon a jeho dosah na poskytovanie knižnično-informačných služieb** Mgr. Lenka Topľanská. Po krátkom úvode o cieľoch nového zákona a činnostiach knižnice súvisiacich s autorským právom sa prednášajúca zaoberala tým, čo sa podľa zákona pokladá za výpožičku a čo nie. Za výpožičanie sa nepokladajú dočasné prenechanie diela alebo dočasné sprístupnenie originálu diela v priestoroch knižnice, t. j. prezenčné výpožičky a súčasne aj medziknižničné výpožičky. Takéto konanie nie je vôbec použitím v zmysle autorského zákona a nepočíta sa do počtu výpožičiek, neplatí sa za ne odmena autorovi. Na absenčné výpožičky sa vyžaduje súhlas od nositeľa práv prostredníctvom licenčnej zmluvy. Slovenská národná knižnica ju uzatvára s organizáciami kolektívnej správy (napr. LITA) za celý knižničný systém a náklady za licencie jej refunduje Ministerstvo kultúry SR. Pre sprístupnenie autorských diel na internete a iné spôsoby využitia potrebuje knižnica získať súhlas od príslušnej organizácie kolektívnej správy. Autorský zákon rieši tiež problematiku takzvaných „obchodne nedostupných diel“, ide pri tom o diela, ktoré sú chránené Autorským zákonom, ale nie sú dostupné v tradičných obchodných kanáloch. Takéto diela musia byť zapísané vo verejne prístupnom zozname obchodne nedostupných diel, ktorý má na starosti Slovenská národná knižnica. Knižnica má potom právo sprístupňovať takéto dielo jeho rozmnožením, klasickým sprístupňovaním, verejným rozširovaním jeho rozmnožením prevodom vlastnickeho práva. Autorka prednášky sa ďalej zaoberala výnimkami z autorského práva, ako sú osirelé diela, výnimky archivačné (na vytvorenie archívnej kópie dokumentu, nahradenie straty), terminálové (sprístupnenie diela len v priestoroch knižnice na termináli/elektronickom zariadení), pre zdravotne postihnutých (prispôbenie dokumentu ich špecifickým potrebám – audioknihy, publikácie v Braillovom písme, titulky, zväčšené písmo), použitie na vyučovacie účely a pri výskume. Dôležitá zmena nastala pri reprografických službách, kde by mala platiť knižnica 3 % zo svojho zisku za xeroxovanie organizácií kolektívnej správy. Ako odporúčanie bolo uvedené zvýšenie cien za reprografické služby o 3 %.

Vo svojej prednáške s názvom **Knihovnícke profesie v Národnej sústave povolání a knihovnícke kvalifikácie v Národnej sústave kvalifikácií** Ing. Silvia Štasselová informovala o aktivitách Spolku slovenských knihovníkov a knižníc (SSKK) z hľadiska aktualizácie knihovníckej profesie a knihovníckych kvalifikácií v rámci celoslovenských projektov Národná sústava povolání a Národná sústava kvalifikácií, ktorých ukončenie je plánované na rok 2015. V úvode rozobrala projekt Národná sústava povolání a jeho výhody pre verejnosť a pre zamestnávateľov. Jeden z hlavných výstupov projektu bude Register zamestnaní, kde budú opisy aktuálnych požiadaviek zamestnávateľov na odborné zručnosti a praktické skúsenosti potrebné na vykonávanie konkrétnych pracovných činností na konkrétnych miestach a bude dostupný online (www.sustavapovolani.sk). Ďalej sa prednášajúca zaoberala dotazníkovým prieskumom realizovaným SSKK, ktorý bol zameraný na revíziu súčasných a návrh nových typových pozícií v rámci knihovníckych povolání SR. Rozobrala jednotlivé otázky uvedené v prieskume aj s najčastejšie uvádzanými odpoveďami. Oboznámila účastníkov konferencie, že sa v priebehu leta stretla expertná skupina SSKK, ktorá aj na základe výsledkov dotazníka vypracovala 9 národných štandardov zamestnaní, z ktorých bolo v čase prednášky schválených 6 (knihovník, knihovník špecialista, bibliograf špecialista, dokumentarista a informačný špecialista, výskumnometodický pracovník v knihovníctve, knižničný manipulants). Vypracované a neschválené boli pozície kurátor digitálneho obsahu, riaditeľ knižnice, vedúci organizačného útvaru knižnice. Autorka prezentácie v krátkosti rozobrala jednotlivé schválené aj neschválené pozície, pričom sa venovala charakteristike zamestnania, potrebnému vzdelaniu a praxi, všeobecným spôsobilostiam, odborným vedomostiam i zručnostiam. V záverečnej časti prednášky sa zaoberala projektom Národná sústava kvalifikácií. Hlavným výstupom projektu bude verejný register, ktorý bude obsahovať opisy kvalifikácií uznávaných na Slovensku na tzv. kartách kvalifikácií. V rámci SSKK sa v lete začali práce na prvých 5 knihovníckych kvalifikáciách (Knihovník lektor informačnej výchovy, Knihovník špecialista na prácu s deťmi a mládežou, Knihovník špecialista na evidenciu publikačnej činnosti, Knihovník špecialista – katalogizátor, Referenčný knihovník).

Z hľadiska príspevku **Spoločný knižnično-informačný systém?** PhDr. Ľudmila Rohoňová informovala o pripravovaní funkčných špecifikácií na výberové konanie pre nový knižnično-informačný systém pre Slovenskú národnú knižnicu, keďže softvér Virtua nie je dostatočne funkčne vyhovujúci.

Príspevok **RDA – úvod do problematiky a harmonogram implementácie do katalogizačnej praxe na Slovensku** sa zaoberal novým štandardom pre bibliografický popis dokumentov RDA. Prednášajúci, Mgr. Martin Krejčí, stručne predstavil zmeny, ktoré nastanú po zavedení do katalogizačnej praxe. RDA popisuje entity (dielo, jeho vyjadrenie, prezentáciu, jednotku) a vzťahy medzi jednotlivými entitami. Zároveň RDA oproti AACR2 pokladá pri popise za zdroj celý dokument, hranaté zátvorky sa uvádzajú iba v prípade, že sa čerpá pri popise z iných zdrojov. Údaje sa prepisujú presne tak, ako sú v dokumente uvedené, takisto sa dodržiava interpunkcia uvedená v zdroji. Vypisujú sa všetci autori bez vynechávania rodových vzťahov a titulov. Nepoužívajú sa skratky a všetko sa rozpisuje. Vo formáte MARC21 pole 260 nahradí pole 264, z hľadiska typu obsahu, média a nosiča sa budú používať polia 336, 337 a 338. Autor príspevku sa ďalej sústredil na stav rozpracovania RDA v Slovenskej národnej knižnici. Informoval o tom, že originál pravidiel bol zadaný na preklad. Slovenská národná knižnica tiež plánuje zorganizovať workshopy o RDA koncom roka 2015 a začiatkom 2016. Na jar 2016 sa majú vypracovať metodiky a v decembri až januári 2017 by mala byť spustená ostrá verzia RDA. Prednášajúci tiež upozornil katalogizátorov, aby zatiaľ katalogizovali podľa starých pravidiel a na nové prešli až po preškolení.

PhDr. Blanka Snopková PhD., zo Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici vo svojej prednáške s názvom **Metodika katalogizácie elektronických publikácií** poukázala na zastaranosť existujúcej metodiky na popis elektronických informačných zdrojov a na potrebu vytvorenia typológie elektronických zdrojov. Zhrnula aktuálny stav vydaných metodických pokynov a zdôraznila potrebu aktualizácie metodických pokynov, ako kvôli nejasnosti pri popise online dokumentov, tak aj z hľadiska zavedenia katalogizačných pravidiel RDA. Ako inšpiráciu pri vývoji metodiky uviedla príklad z Čiech, konkrétne projekt „Správa elektronických publikácií v sieti knihooven České republiky“. Dala tiež podnet na vytvorenie elektronickej konferencie pre problematiku spracovania elektronických dokumentov, kde by mohli pracovníci katalogizácie prediskutovať svoje problémy s odborníkmi a aby sa vytvoril archív otázok a odpovedí, ako to už funguje v súčasnosti v Česku.

Aktuálnu verziu MDT online z roku 2011 predstavil Mgr. Radoslav Maslík zo Slovenskej národnej knižnice. Vo svojej prezentácii najskôr zdôraznil význam klasifikačného systému MDT ako prostriedku, ktorý umožňuje knihovníkom vymieňanie informácií bez jazykovej bariéry. Informoval o registrácií do nového systému, ktorá bola prístupná na stránke Slovenskej národnej knižnice a o možnosti zaregistrovať sa aj priamo cez stránku online verzie MDT (<http://sk.udc-hub.com>). Po registrácií systém umožňuje prehliadanie a vyhľadávanie jednotlivých tried MDT a taktiež ukladanie i vytváranie najčastejšie používaných notácií. Taktiež autor príspevku podotkol, že sa pri preklade mohli vyskytnúť nejaké chyby či nedostatky a pripomienky k aktuálnej verzii uvíta na svojej emailovej adrese.

Ak by sme mali celkovo zhodnotiť spomínané dva bloky, tak nás dosť nemilo prekvapil najmä nový Autorský zákon, ktorý akoby sa odkláňal od otvoreného prístupu k informáciám a vzdelávaniu. Tiež za problém pokladáme zmeny vo financovaní projektov, ktoré pravdepodobne spôsobia zníženie počtu realizovaných projektov knižnicami. Čo vítame je najmä rozbehnutie zavedenia nových pravidiel RDA, ktoré už pred pár rokmi začali riešiť viaceré európske krajiny a na Slovensku ostávajú skôr v pozadí.

Prezentácie vybraných príspevkov boli v čase písania príspevku uverejnené na stránke SAK pri programe konferencie (<http://www.sakba.sk/kniznice2015/?page=program>).

Mgr. Jana Šuchová, PhD.
 jana.suchova@sng.sk ■
 (Slovenská národná galéria)